

ותפלה, אלא בזב שראה קרי — כיון דמעיקרא, קודם שראה קרי, לאו בר טבילה הוא, אבל בעל קרי גרידא, מחייב טבילה קודם שיעסוק בתורה, ונמצא שסותר דבריו במשנתנו, שהתיר לבעל קרי לברך.

וכי תימא, הוא הדין דאפילו בעל קרי גרידא נמי פטר רבי יהודה מטבילה, והאי דקא מפלגי דוקא בזב שראה קרי, הוא כדי להודיעך כחן דרבנן, שחייבו את בעל קרי לטבול קודם לימוד תורה, אף שבטבילה זו אינו נטהר מטומאתו החמורה זבה או נדה.

דוחה הגמרא: אי אפשר לבאר שרבי יהודה פוטר בעל קרי גרידא מטבילה, שהרי אימא סיפא, "המשמשת וראתה דם — צריכה טבילה", וראוי לברר לפי מאן קתני לה?

אילימא לרבנן — פשיטא? כי השתא, ומה זב שראה קרי, דמעיקרא לאו בר טבילה הוא, שהרי בשעה שראה קרי כבר היה טמא זיבה, ובכל זאת מחייבי רבנן שיטבול קודם לימוד תורה — המשמשת שנטמאה תחילה בקרי ורק אחר כך ראתה נדה, דמעיקרא בשעה שנטמאה בקרי בת טבילה היא, לא כל שבן שחייבת טבילה, ואין טומאת נדה מפקיעה את חיובה, ובודאי אין המשנה באה להשמיענו דין זה.

אלא לאו — רבי יהודה היא, ודוקא קתני לה

באופן שתחילה היתה משמשת ואחר כך כב-א ראתה נדה, כדי להשמיע שדעת רבי יהודה היא שאינה צריכה טבילה אפילו באופן שקדמה טומאת קרי לטומאת נדה, כי אין חיוב טבילה במקום שאינה מטהרת לגמרי. ומשמע, שרק במקום שיש על בעל קרי עוד טומאה חמורה ממנה, רק שם פטרו רבי יהודה מטבילה לפני לימוד תורה, אבל בעל קרי גרידא, מחייב. ואיך אמר במשנה שבעל קרי יכול לברך.

דוחה הגמרא: לא תימא בדברי רבי יהודה במשנה, "בעל קרי מברך", אלא רק "מהרהר".

מקשה הגמרא: ומי אית ליה לרבי יהודה סברא לחלק בין מהרהר לדבור?

והתניא, בעל קרי שאין לו מים לטבול, קורא קריאת שמע. ואינו מברך לא לפנייה ולא לאחריה. אבל מהרהר בלבד, (1) ואינו מוציא בשפתיו, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: בין כך ובין כך מוציא בשפתיו. ומוכח שרבי יהודה מתיר לבעל קרי גם דיבור.

אמר רב נחמן: עשאן רבי יהודה את אמירת הברכות, (2) כלימוד בהלכות דרך ארץ, שלימודן קל, והותר לבעל קרי.

1. אסר [ת"ק שהוא ר"מ] אפילו מהרהר בברכות. והרש"ש כתב ש"אבל מהרהר בלבד" נסוב על הרישא, לבאר כיצד ינהג בק"ש [ובכהמ"ז]. ואינו הוספה בדין אמירת ברכות, וראה הערה הבאה.

2. רש"י פירש שעשאן ל"ברכת המזון", ולכאורה נמצא שלדעת רש"י רבי יהודה חולק

ואף שלכולי עלמא טבילה מועילה, נחלקו אם עזרא תקן לבעל קרי טבילה באופן שישאר בטומאת זב או נדה. ותמוה, שהרי תקנו ט' קבין לתורה, אף שאינם מועילים לטהרו מטומאת בעל קרי [לאכילת תרומה], ודוחק לומר שרבי יהודה חולק על תקנת ט' קבין.

1. הפני יהושע והגר"א הקשו שהרי במשנה

ומצינו שרבי יהודה מתיר לבעל קרי ללמוד הלכות דרך ארץ, דתניא: נאמר [דברים ד] "והודעתם לבניך ולבני בניך". וכתוב בתורה "יום אשר עמדת לפני ה' אלוהיך בחורב". מה להלן, בחורב, עמדו לשמוע דבר ה' באימה וביראה ברתת ובזיע, אף כאן, ב"והודעתם לבניך" שנסוב על כל לימוד תורה, צריך ללמדה באימה וביראה ברתת ובזיע.

מכאן אמרו חכמים: הזבים והמצורעים ובאין על נדות שטבלו לקריין, (3) אף על פי שטומאתן חמורה, מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן לשנות במשנה ונמרא ובהלכות ובאגדות, כי הן יכולין להיות באימה וביראה. אבל בעלי קריין, אף על פי שטומאתן קלה, אסורים לקרות ולשנות, כי טומאתן באה מקלות ראש, ואינם במצב של אימה ויראה (4).

על ת"ק בבהמ"ז ולא בק"ש, ויתכן שכוונתו רק לברכה שלפני המזון, אך בברהמ"ז שלאחריה מודה שאינו מוציא בפיו כי חיובה מדאורייתא, ואינה כהלכות דרך ארץ. והצל"ח ביאר שהתיר דיבור רק בברהמ"ז, משום שדרך ארץ להודות על המזון, אך שאר ברכות בהרהור.

והריטב"א כתב שהכוונה גם לברהמ"ז כי מטבע שלה מדרבנן, אך אסור בק"ש. ולפי המבואר בהערה הקודמת מסתבר שנחלק בין על ברהמ"ז ובין על קריאת שמע, שבהם עסק רבי מאיר. וראה רש"ש.

אולם רבינו יונה נקט, שרבי יהודה עשאן גם לקריאת שמים וברכותיה כהלכות דרך ארץ, כי אינו מעמיק בהן, ודומין להלכות פשוטות, ולא אסר לבעל קרי אלא ללמוד תורה שהוא מעמיק בה [כי טעם התקנה שלא יהיו ת"ח מצויין עם נשותיהן, והיינו רק לעמלים בתורה].

3. רש"י פירש שמדובר בבעלי נדות שטבלו לקריין, ואין הטבילה מועילה להם אלא להתירם ללמוד ולא לטהרם. והאחרונים הקשו שהרי שיטת רש"י [יבמות לד ב, נדה טו א] שבעל נדה נטמא בגמר ביאה אף אם לא הזריע, ואם כן היה לו להעמיד באופן זה שאינו בעל קרי, וטומאתו רק משום בועל נדה, וראה משנה למלך [ביא"מ ג ג, משו"מ ג ג].

אמנם הרשב"א כתב בשם הראב"ד שמדובר

באופן שלא גמר ביאתו או שטבל, שאם לא כן הרי הוא בעל קרי. ומשמע, שאם גמר ביאתו דינו כבעל קרי אף שלא הזריע.

ויתכן שחלוק דין בעל קרי לגבי כניסה למקדש, שהוא תלוי בראיית קרי בפועל, שהיא המטמאה אותו, לבין חיובו לטבול, שחל מפני קלות ראש, או כדי שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים, ולפיכך חיוב הטבילה תלוי בגמר ביאה, אף שלא הזריע.

4. מדברי הבריייתא משמע שטעם האיסור משום קלות ראש, ודעת רש"י לעיל [כ ב ד"ה דאשכחן] שעזרא דרש מקרא זה, וראה לעיל [יח א הערה 22] שכבר בניהו דרש כן לעצמו, וגם עשרת השבטים מחמירים בה. והבאנו מספר אהבת איתן שטבילה לתורה שבכתב נהגה בזמן בניהו, ועזרא הוסיף לתקן לתורה שבע"פ. או שנהגה רק לדיבור בד"ת, ועזרא הוסיף לאסור גם הרהור.

אכן בירושלמי [ג ד] אמרו שתקנו טבילה כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהם כתרנגולים, והשו"ע נקט רק טעם זה, ותמה על כך הפרישה שבסוגיין הובא רק לגבי הצנעת הקולא של ט' קבין. ובראש יוסף כתב שעזרא תיקן משום קלות ראש רק לתורה, ובדורות אחריו תקנו לתפלה כדי שלא יהיו מצויין. [וראה להלן שעזרא לא תקן משום טומאה, שהרי הקל

רבי יוסי אומר: שונה הוא ברגליות, משניות השגורות בפיו, שאומרם במהירות ואינו מעיין בביאורם, ובלבד שלא יציע את ביאור המשנה.

רבי יונתן בן יוסף אומר: מציע הוא את המשנה, ואינו מציע את הגמרא.⁽⁵⁾

רבי נתן בן אבישלום אומר: אף מציע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו דהיינו בפסוקים המובאים בגמרא [או במדרש]⁽⁶⁾.

רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: לא יכנס למדרש כל עיקר, שאסור לו בין להציע ובין לשנות, אלא נכנס לבית המדרש ושותק.⁽⁷⁾ ויש

שאמרי לה שכך אמר: לא יכנס לבית המדרש כל עיקר.

רבי יהודה אומר: שונה הוא בהלכות דרך ארץ. שהן הליכות תלמידי חכמים המבוארות במסכת דרך ארץ, והן לימוד קל שאין צריך להעמיק בו.

מעשה ברבי יהודה שראה קרי, והיה מחלך על גב הנחר לחפש מקום ראוי לטבילה. אמרו לו תלמידיו: עד שאתה טובל,⁽⁸⁾ שנה לנו פרק אחד בהלכות דרך ארץ, ירד וטבל ושנה להם. אמרו לו: וכי לא כך למדתנו רבינו "שונה הוא בהלכות דרך ארץ"? — אמר להם: אף על פי שמוקל אני על אחרים ללמוד קודם טבילה, מחמיר אני על עצמי.

בבריא לאונסו. ורק בדורות אחריו תקנו נתינת ט' קבין משום טומאה, וחייבוה גם לתפלה]. ואין לומר שגם הבבלי נצרך לטעם זה לרואה קרי מחמת תשמיש, כי חסרון אימה אינו שייך אלא ברואה מחמת קלות ראש, שהרי תוס' בשבת [פו א ד"ה מנין] נקטו שטעם קלות ראש שייך גם בפולטת ש"ז אחר תשמיש, [וביארו שמשום כך נאסרו בעלי קרי בחורב, אף שעדיין לא נאמרו דיני טומאה].

5. רש"י גרס "את המדרש", ונקט שהאיסור משום שמוכיר בו פסוקים שצריך לדרשם, [ויל"ע אם האיסור בהזכרת הפסוקים או האזכרות]. והריטב"א ביאר שלא יציע את הגמרא שמא יזכיר את האזכרות שבפסוקים.

6. היעב"ץ הוכיח מכאן שהקורא פסוק המובא בגמרא, יכול לומר את האזכרות שבו ככתבם, ואינו צריך לאמרם בכינוי. והמג"א [רטו ה] אסר להזכיר את ה' דרך לימודו, והפמ"ג כתב דהיינו רק בלימוד גמרא, אך במדרש מותר,

ומסתבר שהעלה כן מגירסת רש"י הנ"ל, שבעל קרי אסור במדרש מפני האזכרות, אך אדם טהור מותר בו, ואילו אזכרות שבגמרא גם טהור אסור לאמרם. [וראה שערי תשובה ומ"ב שם, ובאגרות משה או"ח ח"ב נו].

7. כך פירש רש"י. בקהלות יעקב [טו] הוכיח מכאן שהפקיעו מבעל קרי חיוב תלמוד תורה, שהרי אינו יכול למוד אפילו בהרהור. ולדעת תוס' לעיל לא נאסר אלא משום באופן שהוא שומע כעונה ונחשב כמדבר, אך יכול להרהר לעצמו. וראה תוס' ר"י החסיד שביאר שלא יכנס לביהמ"ד שמא יבא לשנות עם חברו.

8. כך ביאר היעב"ץ, ומשמע שאף אם יש מים לפניו מותר ללמוד הלכות דרך ארץ בלא טבילה, אולם בירושלמי מבואר שלדעת רבי יהודה אם יש מים לפניו אסור בברכות, ויתכן שהירושלמי נקט שרבי יהודה לא עשאן כהלכות דרך ארץ, אלא סבר שתפילה וברכות דוחין את איסור בעל קרי.

ונמצא, שטעמו של רבי יהודה במשנתנו להתיר לקרא קריאת שמע ולברך ברכת המזון, הוא משום שהחשיב את הדיבור בהן כלימוד קל של הלכות דרך ארץ.

תניא, רבי יהודה בן בתירא היה אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה.⁽⁹⁾ ואין בעל קרי צריך להמנע מללמוד תורה⁽¹⁰⁾.

מעשה בתלמיד אחד שהיה בעל קרי, ולכן היה מגמגם⁽¹¹⁾ למעלה מרבי יהודה בן בתירא.

אמר ליה: בני, פתח פיך לדבר ברור ויאירו דבריך, שהרי אין דברי תורה מקבלין

טומאה, כי דינם כאש, שנאמר [ירמיהו כג כט] "הלוא כה דברי כאש נאם ה'" — מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינו מקבלין טומאה.

אמר מר [רבי יונתן בן יוסף בבביתא]: מצייע את המשנה, ואינו מצייע את הגמרא.

מסייע ליה לרבי אלעאי.

דאמר רבי אלעאי אמר רבי אחא בר יעקב משום רבינו [רב]: הלכה, מצייע את המשנה ואינו מצייע את הגמרא.

ודין זה תלוי במחלוקת, **כתנאי:**

והיינו רק בטבילת רשות]. ב. אף אם תיקן עשה תנאי שכל ב"ד יוכל לבטלה [ובשו"ת קהלת יעקב חו"מ ב כתב שהתנה כך כי תקנתו נצרכה לדורו שהיה פרוץ בטהרה שהיו נשואים לנכריות. ג. כיון שלא פשטה תקנתו בישראל בטלה מאליה, [וראה רבינו יונה ריטב"א ולח"מ ממרים ו ז, אם די בכך שלא פשטה לבטלה, או רק משום שגם לא יכלו לעמוד בה]. והוסיף הרשב"א בסוגיין, שריב"ב החזיק ידי המקילים בה, ולכן נקרא ביטולה על שמו, [וראה להלן שרבנן בטלו את הטבילה משום קלות ראש, והקלו בנתינת ט קבין לטהרה, וריב"ב נחלק גם בכך].

והמאירי כתב שאי אפשר לבטל תקנה שתקן גדול ממנו לצורך גדר, אך תקנה העולה מדרשת הפסוקים יכולה להתבטל אם ידרשום באופן אחר.

11. רש"י [ע"ב ד"ה מגמגם] ביאר שקרא במרוצה, ורבינו יונה ביאר שלא קרא בצחות, וי"א שהיה מדלג את האזכרות.

9. מדברי ריב"ב משמע שטעם האוסרים בעל קרי בתורה הוא משום טומאה, [ולא משום קלות ראש] והיינו שנחלק גם על התקנה השניה שתקנו חכמים לתת ט קבין משום טומאה, וכן דקדק הרשב"א ממה שאמר ריב"ב לתלמידו "פתח פיך" דהיינו שאינו טעון אפילו רחיצה בט קבין.

והרמב"ם כתב [ק"ש ד ח] שבעלי קריין קורין בתורה וק"ש כי לא פשטה תקנת עזרא בכל ישראל, וגם לפי שאין ד"ת מקבלין טומאה, ואילו לגבי תפלה [תפלה ד ד] לא הזכיר שאין מקבלין טומאה אלא שלא פשטה. והיינו משום שלדעתו תקנת עזרא לתורה וק"ש היתה משום טומאה, אך לתפלה תקנוה רבנן כדי שלא יהיו מצויין וכו' ולא מדין טומאה, וראה עוד להלן הערה 21.

10. תוס' בב"ק [פב ב ד"ה אתא] הקשו הרי איך יכל רבי יהודה בן בתירא לבטל תקנת עזרא שהיה גדול ממנו. וביארו א. שסבר שלא תיקן כך מעולם [וביאר בארץ צבי שלא תיקנה כחובה, כי עיקר עניינה לקדש עצמו במותר לו,

מציע את המשנה ואינו מציע את הגמרא, דברי רבי מאיר.

רבי יהודה בן גמליאל אומר משום רבי חנינא בן גמליאל: זה וזה, משנה וגמרא, אסור לבעל קרי. ואמרי לה בשם רבי חנינא בן גמליאל: זה וזה מותר.

מאן דאמר "זה וזה אסור" סובר כרבי יוחנן הסנדלר, שאינו עוסק במדרש כל עיקר⁽¹²⁾.

מאן דאמר "זה וזה מותר" סובר כרבי יהודה בן בתירא, שבעל קרי מותר בדברי תורה.

אמר רב נחמן בר יצחק: נהוג עתה עלמא הלכה למעשה לקולא כהני תלת סבי:

א. כרבי אלעאי — בראשית הגז,

ב. כרבי יאשיה — בכלאים,

ג. כרבי יהודה בן בתירא — בדברי תורה.

ומבאר הגמרא:

א. כרבי אלעאי בראשית הגז — דתניא, [חולין קלה א] רבי אלעאי אומר: דין נתינת ראשית הגז לכהן אינו נוהג אלא בארץ.

ב. כרבי יאשיה בכלאים — כדכתיב [דברים כב ט] "לא תזרע כרמך כלאים". רבי יאשיה אומר: לעולם אינו חייב מלקות על זריעת כלאים עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, שיקח בידו חרצן ענבים עם עוד שני מיני תבואה ויזרעם בבת אחת בשדה, אבל אם הוא זורע רק חטה עם שעורה, או אחת משתייהן בכרם, אין לוקה משום כלאים.

ג. כרבי יהודה בן בתירא בדברי תורה — דתניא, רבי יהודה בן בתירא אומר: אין דברי תורה מקבלין טומאה, ולכן אין בעל קרי חייב לטבול קודם לימוד תורה.

כי אתא זעירי מארץ ישראל לבבל, אמר: חכמים בטלוח לטבילותא של בעל קרי לתורה ולתפלה⁽¹³⁾.

ואמרי לה, כך אמר זעירי: בטלוח לנטילותא, נטילת ידים לתפילה.

מאן דאמר "בטלוח לטבילותא" סובר כרבי יהודה בן בתירא, שבעל קרי אינו חייב לטבול קודם לימוד תורה.

מאן דאמר "בטלוח לנטילותא" סבר, כי הא, כמו שמצינו לעיל [טו א] דרב חסדא לייט היה מקפיד אמאן דמהדר אמיא, על מי

לביהמ"ד כל עיקר.

13. דעת הרמב"ם [תפלה ד ד] והרשב"א שבטלוח בין לתורה ובין לתפלה, ורב האי גאון סבר שבטלוח רק לתורה ועדיין צריך טבילה לתפלה. [וביאר בשואל ומשיב מ"ג א קכג שתפלה זמנה כל היום אך בתורה חששין לבטול כל רגע] וכתב הרי"ף שאינו טעון טבילה

12. הרש"ש העיר שרבי יוחנן הסנדלר לא אסר אלא מדרש, ומנין שהאוסר גם משנה סובר כמותו. וביאר, ש"זה וזה אסור" אינו נסוב על מדרש ומשנה, אלא על לשנות ולהציע, והיינו כרבי יוחנן הסנדלר שאסר אפילו לשנות מדרש בלא להציע ביאורו. אמנם בפשוטו דעת רבי יוחנן הסנדלר לאסור גם במשנה, וכפרש"י שיושב ושותק, וביותר לאיכא דאמרי שלא יכנס

שמחזר על מים לצורך נטילה לתפילה, בעידן צלותא, בזמן התפילה.

בבטול תורה, ומשום שטורח הטבילה גורם בטול פריה ורביה.

תנו רבנן: בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים שאובין – נחשב טהור לגבי לימוד תורה ותפלה [אך לא לדיני תורה, כאכילת תרומה]..

ומאן דתני "לחשה", סבר שבין עזאי הצניע קולא זו, כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים, שמרבים בתשמיש. ולכן החמירו להם לחייבם טבילה.

נחום איש גב זו לחשה [לחש בצנעא] את הקולא הזו, שדי בנתינת תשעה קבין מים, לרבי עקיבא. ורבי עקיבא לחשה לבן עזאי. ובן עזאי יצא ושנאה לתלמידיו בשוק.

אמר רבי ינאי: שמעתי שיש מקילין בה ומסתפקים בשפיכת תשעה קבין, ושמעתי שיש מחמירין בה ומקפידים לטבול בארבעים סאה קודם למוד תורה. וכל המחמיר בה על עצמו, מאריכין לו ימיו ושנותיו.

פליגי בה תרי אמוראי במערבא, בארץ ישראל, והם: רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבירא:

אמר רבי יהושע בן לוי [בתמיהה]: מה טיבן של טובלי שחרין?

חד תני: שנאה בן עזאי לתלמידיו. וחד תני: לחשה להם.

ומקשה הגמרא: וכי תמה רבי יהושע בן לוי מה טיבן של טובלי שחרית?! הא איהו דאמר לעיל [כא ב] "בעל קרי אסור בדברי תורה?"

ומבארין: מאן דתני "שנאה", סבר שבן עזאי פרסם קולא זו משום שהטבילה כרוכה

לתפלה אלא די בט' קבין, אולם רבינו יונה כתב שטעון טבילה בארבעים סאה [וראה ב"י פח ד"ה כתב רב].

לימוד וק"ש אבל לתפלה לא, וסיימו א"נ לא ס"ל דריב"ב. ובפסקי רי"ד הביא שר"ח סובר שצריך טבילה לתפלה ואין די בט' קבין, וראה גם בראבי"ה סי' פא.

והטור [שם] הביא שה"ר ישעיה כתב שאין חילוק בין ק"ש לתפלה, ופירש הב"י שלשניהם אין צורך אפילו בט' קבין, אך הב"ח פירש להיפך שאין חילוק בין ק"ש לתפלה, ואף ק"ש לא יקרא אלא אם רחץ בט' קבין. [ואכן הרשב"א הביא דעה שביטלו טבילה ולא רחיצת ט קבין].

ובכל בו [דף קח טור א] ובאשכול [סי' ג] הובאה תשובה לר"ה גאון, שחיוב טבילת עזרא דוחה תפלה לגמרי, וצידד שבשבת צריך להסתכן ולרחוץ בצונן ביום קר. והעיטור [שער ג הל' סוף מילה, ובהל' יוה"כ] כתב שטעם ביטול הטבילה הוא מפני הסכנה שבצונן.

ובעלי התוס' [ע"ב ד"ה ולית] נחלקו בזה להלכה, אם הלכה כריב"ב רק לתורה או גם לתפלה. וראה ברוקח [ק"ש סי' שכא] שלתפלה צריך טבילה, ותוס' בחולין [קכב ב ד"ה לגבל] כתבו בשם ר"ח, שהלכה כריב"ב בד"ת לגבי

וראה בשו"ת מן השמים [ה] ובראשית חכמה [שער האהבה יא] ובמעשה רב [אות יג] ובאורחות יושר [יא] שהפליגו בחומר טבילת עזרא.

מבארת הגמרא: **הכי קאמר: מזה טיבן שהם טובלים בארבעים סאה? והרי אפשר בתשעה קבין** (14).

וכן תמה: **מה טיבן בטבילה? והרי אפשר בנתינה!** [והיינו שרק ארבעים סאה נתונים בקרקע, וצריך להכנס בתוכם ולטבול בהם, אך תשעה קבין נוטלן בכלי (15) ושופכן על עצמן].

אמר רבי הנינא: גדר גדול גדרו בה בכך שהצריכו טבילה לבעלי קריין בארבעים סאה דוקא.

דתניא: מעשה באחד שתבע אשה פנויה

לדבר עבירה.

אמרה לו: ריקא! וכי יש לך ארבעים סאה שאתה טובל בהן לאחר מעשה?

מיד פירש ממנה (16).

אמר להו רב הונא לרבנן: רבותי, מפני מה אתם מוזלזלין בטבילה זו על סמך דברי רבי יהודה בן בתירא?

אי משום צינה, הרי אין צורך לטבול במקוה קרה, כי אפשר לטבול בארבעים סאה שאובים (17), וניתן לחמם

14. רש"י כתב כי אף שבסמוך אמרו שתשעה קבין מועילים רק לחולה — סתם ת"ח חולים הם, כמבואר בנדרים [מט א], וראה הערה 20.

15. רבינו יונה הביא משנה במקואות [ג ט] שט' קבין צריך להטילן עליו בכלי כדי שיוכל להריקם ממנו בלא הפסק, ותמה עליו הב"י [פח] שבמשנה שם מבואר שיכול ליתן גם מב' או ג' כלים [רק לא מד']. ועל כל פנים משמע שאינם ניתנים אלא מכלי דוקא, וראה בשו"ת חלקת יעקב [יו"ד קיט] מנחת יצחק [ח"ט לד] שבט הלוי [ח"א כ] שדנו אם מקלחת כשרה לט' קבין, כי רק הקלו בהן שאפשר גם בכלי, ורק צריך שיבואו עליו ב"נתינה" ולא בטבילה, או שתקנום דוקא בכלי ולא במקלחת המחוברת לקרקע, וגם אינה כלי אחד. ועיין בחברותא למסכת מקואות, שם

16. רש"י פירש שמדובר בפנויה, וביאר הצ"ח שהוכרח לכך, כי אילו היתה אשת איש איך לא יחוש לאיסור חמור מדאורייתא ויזהר בתקנה דרבנן. ומשמע, שדעת רש"י היא כהראב"ד, שאין בפנויה איסור דאורייתא, אלא

אם היא מזומנת לזנות, ורק רבנן גזרו על יחוד עמה ובכלל הגזירה, שלא יבעלנה, וראה בחלקת מחוקק [כו א] ובהגהות הגרעק"א [שם].

והגר"ח שמואלביץ [לא טז] ביאר, שאין אדם חוטא אלא משום שסבור שלא ישתנה מצבו ע"י החטא, ולכן כשראה שאחר החטא לא יוכל ללמוד בטהרה, פירש, כי אין אדם שרוצה לרדת מדרגתו

17. ביארנו כפשוטו שכוונת רב הונא שאפשר לטבול במים חמין שאובין שהתחממו במרחצאות, ורב חסדא נחלק כי גם בעל קרי טעון טבילה במקוה מים מכונסין בקרקע.

ובמשכנות יעקב [יו"ד מו] ביאר שרב הונא סבר שרבנן לא נטהרו כלל מקרי, לא בטבילה ולא בנתינת מים, ולכן אמר שאפשר בטבילה בחמין, ודחה רב חסדא שאין טבילה אלא במקוה, ואילו בחמין היא "רחיצה", וכן משמע מלשון רש"י [ד"ה קא"]. וראה שו"ת רדבז [ח"ד צה] וחתם סופר [יו"ד ריד] שלדעת רש"י אין גזירת מרחצאות על טבילה בחמין, ואינה פסולה אלא משום שהיא רחיצה.

במרחצאות⁽¹⁸⁾.

אמר ליה רב חסדא לרב הונא: וכי יש טבילה במים שאובין חמין במרחצאות? והרי גם טבילת בעל קרי היא דוקא במים מכונסים בקרקע.

אמר ליה רב הונא לרב חסדא: רב אדא בר אהבה — קאי כוותך שצריך שתהיה טבילתו בקרקע ולא בכלים [אך אני סובר, שבעל קרי יכול לטבול בכלים לצורך דברי תורה].

רבי זירא הוה יתיב באגנא גיגית דמיא בי מסותא בבית המרחץ.

אמר ליה לשמעיה: זיל ואייתי לי תשעה קבין, ושדי עלואי ושפוך אותם עלי.

אמר ליה רבי חייא בר אבא: למה ליה למר כולי האי? והא מר יתיב בגווייהו, בתוכם של תשעה קבים מים.

אמר ליה: דינם של תשעת הקבים הוא כדין ארבעים סאה שצריך לנהוג בהם כפי האופן שנתקנו, ולא לשנות:

מה ארבעים סאה מטהרים דוקא בטבילה בתוכם, ולא בנתינה. אף תשעה קבין מטהרים דוקא בנתינה על גופו, ולא בטבילה.

רב נחמן תקן חצבא מיכל מים בת תשעה קבין שיתנו ממנה התלמידים על עצמם בבקר לפני תחילת הלימוד⁽¹⁹⁾.

כי אתא רב דימי, אמר: רבי עקיבא ורבי יהודה גלוסטרא אמרו: לא שנו שמועילה נתינת תשעה קבין אלא לחולה שראה קרי לאונסו. אבל לחולה המרגיל את עצמו, שממשיך את טומאת הקרי בתשמיש — צריך שיטבול בארבעים סאה.

אמר רב יוסף: אם כן — אתבר חצביה דרב נחמן? והיינו, שאין צורך בו, כי רק חולה

אולם המרדכי [שבועות פ"ב] נקט שיש גזירת מרחצאות על חמין, ולדעתו יתכן שרב הונא סבר שאפשר לחמם מקוה, או להכשיר מים חמין שאובין בהשקה או המשכה, ודחה רב חסדא שאסור משום גזירת שאובין, וכן משמע מדברי הגר"א באמרי נעם כאן.

18. המנחת חינוך [קפ] דן אם חציצה פוסלת בטבילת עזרא, והוכיח מסוגיין להקל שהרי טבילה זו כשרה אפילו במרחצאות. והביא שגדול אחד הוכיח ממה שאמרו ביבמות [מה ב] שמועילה לגירות, ובהכרח שיש בה דיני חציצה, אך כבר דחה בספר קובץ על הרמב"ם [ק"ש ד ח] שאין טבילה זו עצמה מועילה לגירות, אלא שההקפדה על טבילה זו מגלה שודאי טבל כראוי לגירות, ומדברי תוס' יומא [ל ב ד"ה

חוצץ] משמע שגם בטבילת עזרא צריך לדיקדק בחציצה, ובשערי תשובה וביאור הלכה [פח] הרחיבו בזה. ובדעת למהרש"ם [או"ח תרו] הביא שהשל"ה כתב להחמיר בחציצה, אך כוונתו דוקא בטבילת עיו"כ.

19. בספר מגיד תעלומה תמה שהרי סתם רב נחמן היינו רב נחמן בר יצחק [כמבואר ברש"י ותוס' גיטין לא ב ד"ה אנא], והוא אמר לעיל שהלכה כריב"ב שבטלו תקנת עזרא, ולמה תקן חצבא. וכתב שיתכן שתיקן רק לתלמידים המחמירים לקיים תקנת עזרא עיי"ש. אכן הראב"ד על הרי"ף הוכיח מכאן שרב נחמן סובר שרק טבילה אינו צריך, אך מודה לתקנה השניה של ט' קבין, ולכן תקן חצבא.

שראה קרי לאונסו יכול להשתמש בו, וחולה שאינו משמש מיטתו כלל לא שכיח (20).

כי אתא רבין אמר: באושא הוה עובדא בקילעא בחזר שלפני הטרקלין **דרב אושעיא**. אתו ושאלו לרב אסי אם די לבעל קרי בנתינת תשעה קבין.

אמר להו רב אסי: לא שנו שצריכים לתת עליו תשעה קבין אלא לחולה המרגיל, אבל לחולה לאונסו, פטור מכלום.

אמר רב יוסף: אצטמיד מעתה התחברו שוב שברי הצביה דרב נחמן. והיינו, מאחר שאמר רב אסי שדי לחולה המרגיל בנתינת תשעה קבים, נמצא שיש שימוש במיכל המים שהעמיד רב נחמן לתלמידיו, שהרי הם נחשבים כ"חולים" המרגילים בתשמיש המיטה, ותועיל להם נתינת תשעה קבים.

ודנה הגמרא: כיון שתקנת עזרא היא דבר השכיח, כיצד יתכן הדבר שלא היו ידועים פרטי התקנה, והיתה בהם מחלוקת:

מכדי, הרי, כולהו אמוראי ותנאי בדחקנת עזרא קמיפלגין. ואם כן נחזי, עזרא עצמו היכי תיקון?

אמר אביי: עזרא תקן לבריא המרגיל בתשמיש — ארבעים סאה, ובריא הרואה קרי לאונסו — תשעה קבין. ולא ביאר מה

דינו של חולה שראה קרי.

ואתו אמוראי, רב דימי ורבין, ופליגי בחולה, מה דינו.

מר, רב דימי סבר: חולה המרגיל דינו כבריא המרגיל, וטעון טבילה בארבעים סאה. וחולה לאונסו כבריא לאונסו. ודי לו בנתינת תשעה קבין.

ומר, רבין סבר, חולה המרגיל — כבריא לאונסו, בתשעה קבין. וחולה לאונסו — פטור מכלום.

אמר רבא: נחי דתקן עזרא טבילה בארבעים סאה — נתינה של תשעה קבין מים, מי תיקן כלל!?

והאמר מר [בבבא קמא פב א], ביחס לעשר התקנות שתקן עזרא: **עזרא תקן טבילה לבעלי קריין!** ומשמע שתיקן רק טבילה ולא נתינת תשעה קבים מים, ומנין לאביי שעזרא תיקן תשעה קבין בבריא שראה קרי לאונסו!?

אלא, אמר רבא: עזרא תקן טבילה לבריא המרגיל ארבעים סאה.

ואתו רבנן בדורות שאחריו והתקינו לבריא לאונסו תשעה קבין. (21)

שתקנתו מפני קלות ראש, ולכן לא גזר אלא לתורה, שלא ילמדו באופן שכבר הקלו ראש. ורק בדורות שאחריו תקנו נתינת ט' קבין משום טומאה או שלא יהיו מצויין וכו', ותקנוה גם כשראה לאונסו כי אינה תלויה בקלות ראש, ולכן גזרו גם על תפלה, כי היא גזירה כדי למנעם לכתחילה מראית קרי, ולכן די בחיוב ט'

20. והיינו כי אף אם התלמידים נחשבים כ"חולים", כדלעיל הערה 14, אינם רואים באונסו אלא מפני תשמיש, ולדעת רב דימי טעונים טבילה בארבעים סאה.

21. כבר ביארנו בהערה 4 שעזרא לא תקן משום טומאה, שהרי הקל בבריא לאונסו, ובהכרח